

4.HAFTA: Şiir

Şiir: Kelimenin kökeni Arapçadır. Kelime, sözlükte «düz yazıya karşıt olarak zengin sembollerle, ritim ve ses uyumları ile süslenmiş yoğun duygu ve heyecan yansıtan dizeler halinde düzenlenmiş edebi anlatım biçimi» olarak tanımlanır.

Türk şiirinin bilinen en eski örneği Çin yıllıklarında bulunmakta ve M.S. 329 tarihini taşımaktadır. İslâmiyet'in kabulünden önceki Türk edebiyatının asıl zengin ve değerli bölümü, yazılı edebiyat olmayıp sonradan yazıya geçirilmiş sözlü edebiyat ürünleridir. Sonradan derlenip yazıya geçirilen örnekler Türklerin zengin bir sözlü edebiyata sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

Türk edebiyatında çeşitli şiir gelenekleri kendisine yer bulmuştur. Bu gelenekler üç grupta ele alınır:

Halk şiiri geleneği, divan şiiri geleneği ve modern şiir geleneği.

• A-TÜRK ŞİİR GELENEKLERİ

1. Halk Şiiri Geleneği ve Özellikleri

- Halkın içinden gelen, pek çoğu da okuma-yazma bilmeyen ozanlarca şekillendirilmiştir. Bu yüzden şiirler sade ve anlaşılır bir dille söylenmiştir.
- Ölçü olarak hece ölçüsü, nazım birimi olarak ise dörtlük kullanılmıştır.
- Nazım biçimi olarak koşma, semai, varsağı, destan, ilahi, nefes, mani, türkü vb. kullanılmıştır.

- Genellikle yarım kafiye tercih edilmiştir.
- Daha çok aşk, tabiat, tasavvuf, yiğitlik gibi konular işlenmiştir.
- Halk şiiri geleneğinde usta-çırak ilişkisinin önemi büyüktür. Çünkü gelenek nesilden nesile bu yolla aktarılmıştır.
- Halk şiiri geleneğinin önemli temsilcileri arasında Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal, Dadaloğlu, Âşık Seyrani, Kaygusuz Abdal, Yunus Emre, Gevheri ve Erzurumlu Emrah sayılabilir.
- Bu geleneğin son dönem temsilcileri arasında Âşık Veysel, Âşık Reyhanî, Murat Çobanoğlu, Âşık Şeref Taşlıova ve Âşık Mahzûni'nin önemli bir yeri vardır.

2. Divan Şiiri Geleneği ve Özellikleri

- Divan edebiyatı; aydın bir zümre tarafından teşkil edilen, iyi eğitim almış şairlerce oluşturulan, saray ve konak ekseninde gelişen bir edebiyattır. **Klasik Türk Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı, Saray Edebiyatı** gibi adlarla da bilinir.
- Bu dönemde yetişen şairlerin eserlerini “**divan**” adlı kitaplarda toplamaları bu edebiyatın adlandırılmasına temel teşkil etmiştir.
- Divan şiirinin dili, halk şiirine göre daha ağırdır. Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalara sıklıkla rastlanır.
- Ölçü olarak Araplardan alınan “**aruz ölçüsü**” kullanılmıştır. Nazım birimi beyittir.

- **Aşırı sanatlı ve yoğun bir dil hâkimdir.**
- Şiirlerde çoğunlukla aşk, tabiat, din, tasavvuf gibi **bireysel mevzular ele alınmıştır**. Birkaç istisna dışında sosyal konular işlenmemiştir.
- Şiirler oluşturulurken konu bütünlüğü gözetilmemesi sebebiyle şiirin her bir biriminde farklı konuların işlenebildiği görülmektedir. Konu bütünlüğü taşıyan örnek sayısı azdır.
- Nazım biçimleri arasında Arap ve İranlılardan alınan kaside, gazel, mesnevi, murabba, terakib-i bend ve rubainin yanında Türklerin icat ettiği şarkı ve tıyûğ da yer alır.
- En önemli temsilcileri arasında Ahmet Paşa, Necâtî, Şeyhî, Fuzûlî, Bâkî, Nâbî, Nef'î, Nedim ve Şeyh Galip sayılabilir.

- Divan edebiyatı 13-19.yüzyıllar arasında yüksek zümrenin ihtiyaçlarına cevap verirken; Anadolu halkı, geleneğine bağlı kalarak âşıklık geleneğini sürdürmüştür. Âşıklar, yüzyıllar boyu halkın duygularını, kendi yaratıcı güç ve yetenekleri oranında dile getirmişlerdir. Bu özellikleriyle de âşıklar halkın sosyal ve kültürel yaşamında önemli roller üstlenmişlerdir.

3. Modern Şiir Geleneği ve Özellikleri

- Tanzimat'ın ilanını ile temelleri atılan; Batı ve özellikle de Fransız şiirinin etkisiyle ortaya çıkmış bir gelenektir.
- Sanatlı söyleyişin yerine yalın ve tabii bir söyleyiş benimsenmiştir.

- Bu gelenekte asıl olan **imge (sembol)**'dir. Bu sebeple vezin, kafiye, edebi sanat gibi unsurlar çok önemslenmemiş; hatta bazen tamamen reddedilmiştir.
- Belli bir nazım birimi yoktur. Şiirler “**serbest**” tarzda kaleme alınmıştır.
- Vezin, kafiye ve sanatkârlığın dışlanması, söyleyişte iç ahenk ve ritmin ön plana çıkarılmasına neden olmuştur.
- Türk edebiyatında son dönemde Orhan Veli Kanık, Hilmi Yavuz, Behçet Necatigil, Ataul Behramoğlu, Asaf Halet Çelebi, Melih Cevdet Anday, Sezai Karakoç modern şiir geleneğinin temsilcileri arasında sayılabilir.

- Ziya Paşa, Namık Kemal, Ahmet Vefik Paşa ve Ali Süavi gibi isimlerden oluşan ilk kuşak, şiirin içeriğini değiştirerek yeni fikirler ortaya atmış ve **yenilikçi kişiler** olarak edebiyat tarihimize adlarını yazdırmışlardır.
- Servet-i Fünun döneminin öne çıkan isimleri ise Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'dir.
- Fecr-i Ati döneminde ise Ahmet Haşim karşımıza çıkmaktadır.

NOT: 20. yüzyılın başlarında Türk edebiyatında değişik tarz ve fikir çatışmaları devam etmekle beraber, yeni yaşam tarzının yol açtığı sorunlar önemli ölçüde giderilmiştir. Divan edebiyatı ortadan kalkmış, Tekke edebiyatının önemli bir etkinliği kalmamış, dilde sade Türkçe hakim olmuş, nazımda aruz ölçüsü yerini heceye bırakmıştır.

- 20. yüzyıl Türk edebiyatının şiirdeki öncüsü olarak kabul edilen ve **Milli Edebiyatçılar** olarak tanınan **Mehmet Emin, Ziya Gökalp, Ali Canip ve Ömer Seyfettin** sade bir dille ve hece ölçüsüyle şiirler yazmışlardır. Ayrıca şiirimize fikir bakımından da **Türkçülüğü** getirmişlerdir.
- Türkçeyi sanat, edebiyat ve bilim dili yapmak için çıkarılan **Genç Kalemler** dergisinin de edebiyatımızdaki önemi büyüktür.

- Bütün şiirlerini hece ölçüsü ile yazan ve şiirlerinde duru bir dil kullanan **Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Halit Fahri Ozansoy, Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon** Türk edebiyatında **Beş Hececiler** adını almışlardır.
- Cumhuriyet devri Türk edebiyatında 1941'de oluşan **Garip** şiir hareketinin çok ayrı bir yeri vardır. Çünkü Tanzimat ile birlikte batılı bir anlayışla gelişen Türk şiiri Garipçilerle yeni bir boyut kazanmıştır.
- **Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rıfat** adlı üç gencin şiirlerini 1941'de **Garip** adlı bir kitapta toplayıp yayımlamalarıyla Türk şiirinde önemli bir yer edinen **Garip** hareketi doğar ve bu hareket hızla yayılır.

- Bu dönemde **Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Mehmet Akif** gibi şairlerin de kaynağını klasik edebiyata bağlı şiirler yazdığı görülür. (Neoklasikler).
- Diğer yanda **Mehmet Emin Yurdakul** ile başlayan ve Genç Kalemler, Beş Hececiler gibi topluluklarca sürdürülen halk edebiyatından yararlanılarak yazılan şiirlerin sayısının da arttığı görülmektedir.
- Gelenekçiliği sürdüren ve Garip hareketine karşı bir tepki olarak **Hisar** dergisi etrafında toplanan başlıca isimler ise şunlardır: **Mehmet Çınarlı, Munis Faik Ozansoy, İlhan Geçer, Gültekin Samanoğlu, Mustafa Necati Karaer.**

➤ 1944 yılından itibaren Yeditepe, Yenilik, Salkım, Şimdilik, A ve Pazar Postası gibi dergilerde **İkinci Yeni Hareketi** denilen yeni bir oluşum başlar. İkinci Yeni şairleri, **soyut ve kapalılığı tercih ederler**. Ayrıca şiirlerindeki **imajlar** ve **dilin** kullanımındaki farklılıklar da dikkat çeker.

➤ İkinci Yeni hareketinin önde gelen beş ismi **İlhan Berk, Cemal Süreya, Muzaffer Erdost, Edip Cansever ve Turgut Uyar**'dır.

*İkinci Yeni şiirinin başlıca amacı bâkir ve kapalı imgeler kullanmak ve dili başkalaştırmak (tahrib etmek)'tır.

B- İÇERİK BAKIMINDAN ŞİİR TÜRLERİ

1.Lirik Şiir:

İçten gelen heyecanları coşkulu bir dille anlatan şiir türüdür. Bir duyguyu içe doğduğu gibi anlatan ilk şairler, bu şiirleri “lir” denilen çalgılarla terennüm ettiklerinden, lirik şiir sözünün buradan geldiği savunulur.

2.Pastoral Şiir:

Çoban ve kır hayatını anlatan, doğayı ve doğal güzellikleri konu edinen şiirlerdir. Bu şiirler; gösterişten, süslü ve sanatlı ifadelerden uzak bir söyleyişe sahiptir. İki farklı türü vardır:

- **İdil:** Şairin doğa karşısındaki duygularını anlattığı pastoral şiir türüdür.
- **Eglog:** Şairin duygularını bir çobanla konuşuyormuş gibi anlattığı pastoral şiir türüdür.

3.Epik Şiir:

- Yunancada destan anlamına gelen “**epope**” kelimesinden gelen epik şiir, “**milletlerin geçmişlerinde gerçekleştirdikleri kahramanlık ve yiğitliklerini dile getiren şiirler**”dir.
- Yeni neslin; geçmişini, atalarının kahramanlıklarını tanımasına vesile olan bu şiirlerde lirik bir özellik de mevcuttur. Bu şiir vasıtasıyla okuyucu coşar, okuyucunun kendisine olan güveni artar. Destanlar, kahramanlık, yiğitlik ve yurt sevgisini anlatan şiirler bu şiir türüne girmektedir.

4.Didaktik Şiir:

Duygu ve heyecanların anlatımından çok **bilgi vermek, bir şey öğretmek ya da bir fikri aşılama** amacıyla kaleme alınan şiirlere denir. Bu tarz şiirlerin konusu **bilgelik ve öğüttür**.

5.Satirik Şiir:

- Ele aldığı konu itibariyle didaktik özellikler de taşıyan bu tür şiirlerde **eleştirisel bir anlatım** vardır.
- Bu şiirlerde ele alınan konu; bir kişiye, bir olaya veya bir duruma ait olabilir ve şiirlerde ele alınan konuyla ilgili olarak **iğneleyici, alaycı, yer yer hakarete varan sözler** yer alır.
- Bu tür şiirler; Türk halk edebiyatında “**taşlama**”, Eski Türk Edebiyatı alanında “**hiciv**”, Yeni Türk Edebiyatı alanında ise “**yergi**” adıyla anılır.

KAYNAKÇA

- Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- Erdoğan Boz, *Türk Dili I-II*, Afyon Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayınları, Afyonkarahisar 2005
- *Güzel Yazılar Şiirler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri II*, Dergah Yayınları, İstanbul 2001.
- Mehmet Sarı, *Türk Dili Ders Kitabı*, Okutman Yayıncılık, Ankara 2011.
- Sebahattin Küçük, *Bâkî Divanı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994.
- Seyit Kemal Karaalioğlu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1983.
- Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük1-5*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.